

O Jurajovi Jánošíkovi ...

Zbojník – hrdina - legenda?

- ▶ Prvé zmienky o slovenskom zbojníctve pochádzajú z 11. storočia. Spomínajú sa v legende o svätom Svoradovi a Benediktovi. Potom sa o nich hovorí v Zoborskej listine z 12. storočia a v Listine bardejovskej z 15. storočia, v ktorej obyvatelia mesta žiadajú prepustenie štyroch zbojníkov z mestského väzenia.
- ▶ **Na Slovensku zbíjali stovky hôrných chlapcov a mnohí dlhšie ako Jánošík**

- ▶ Juraj Jánošík, syn Martina Jánošíka, poddaného z Terchovej a jeho manželky Anny Cesnekovej
- ▶ Pokrstili ho 25. januára 1688 vo varínskom kostole, kam Terchová v tom čase patrila
- ▶ Terchová ako poddanská obec prináležala strečnianskemu panstvu, ktorého centrum v tom čase bolo v kaštieli v Tepličke nad Váhom
- ▶ Majiteľmi panstva boli Löwenburgovci

Situácia v krajine

Ťažké postavenie poddaných,
dvojitý útlak zo strany zemepánov
i panovníka

Absolutistická politika Leopolda I.

Viedenský dvor chcel v Uhorsku
vládnuť prostredníctvom strachu
a teroru

Uhorská šľachta postupne strácala svoje pozície

František II. Rákoci

Zástava povstalcov „Za slobodu“

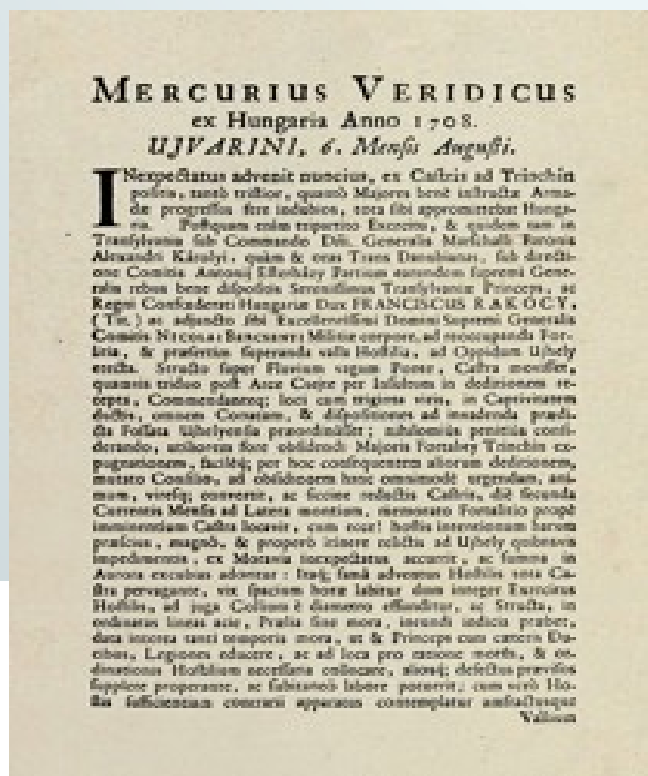
Bitka pri Trenčíne (Hámroch)

3. augusta 1708 bola najväčšia (a najvýznamnejšia) ozbrojená konfrontácia medzi kurucmi Františka II. Rákociho s cisárskym vojskom generála Siegberta Heistera.

Pravdivý posol z Uhorska – výsledok bitky – nehoda

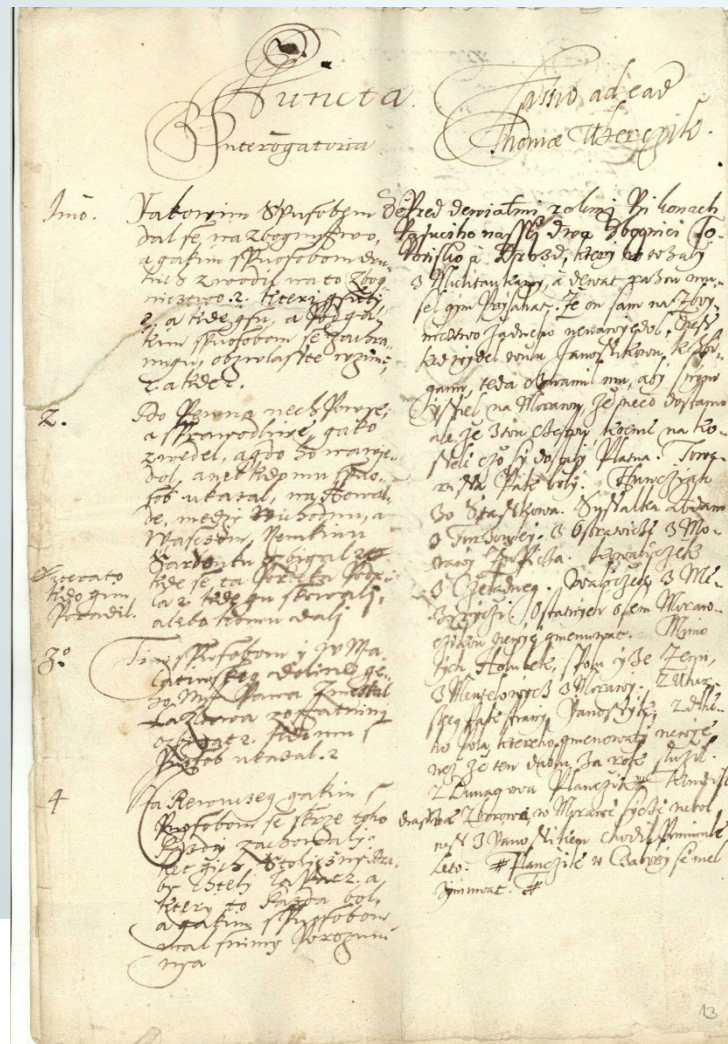
- ▶ Bitka pri Hámroch v zásadnej miere prispela k rýchlemu úpadku kuruckého hnutia, ktorý završila kapitulácia na Majténskom poli pri Satmári (dnes Satu Mare v Rumunsku) v roku 1711.

Bytčiansky zámok

Dobrovoľná výpoveď Tomáša Uhorčíka

- ▶ Niekdajšia Uhorčikova zbojnícka družina bola pri Jánošíkovom vstupe prevažne družinou hornokysučanov. Jej členmi boli napríklad Pavol Bernatík z Novej Dediny – Novej Bystrice, Vrabel a Huncaga inak tiež Turjak obaja zo Staškova, Kovalovský z Rakovej a Kubo Chlastjakov z Oščadnice. Ďalej tu pôsobili istý Bagar a Gáborčík, Gavlov a Vavrek z Poľska, Kováčik z Moravy a Ondráš z Dlhého Poľa. Počas Jánošíkovho vedenia, z družiny niekoľko zbojníkov odišlo a niekoľkí zas do nej vstúpili. Z Jánošíkovej výpovede sa dozvedáme, že k družine sa počas jeho hajmanstva pridali napríklad istý Plavčík z Dunajova, Pavol Gašparec, alebo Mlynarčík z Radoviesky (Radôstka), bratia Šutkovi z Krásna nad Kysucou, Ondráš z Dlhej nad Kysucou, ako aj viacero zbojníkov z Moravy a Poľska.

- ▶ Pri súde Jánošík vypovedal o sebe veľmi málo. O to väčší význam majú výpovede jeho druha Tomáša Uhorčíka, s ktorým sa zoznámil na zámku v Bytči. Približujú nielen Jánošíkov ľudský profil, ale odhaľujú aj hlbší zmysel jeho činnosti v období, keď na ľud doľahla všeobecná apatia po porážke rákociovského povstania. Jánošík inšpirovaný povstalcami ako Adam Javorek, Martin Maselník či Tomáš Vinkler, tajne pripravoval výzbroj a výstroj pre väčší vojenský oddiel. Súkno na odev približne pre tristo mužov bolo ukryté na domanižskom salaši, zbrane vo Vrbinách blízko Terchovej. Jánošíkova družina napádala menšie oddiely cisárskeho vojska a podarilo sa jej ukoristiť aj zbrane.

Výpoved' Juraja Jánošíka

Feb. 17, 1712.

Juraj Jánošík ad quædam Incheptus Ho
e similes sunt & reliquis ejusdem anni & p
Infernum.

1. In mense Sen. Neutamen 27. aut 28. die
capit. per vasine ab G. am. Personky, Thomek W. d. e. v.
p. h. t. v. i. s. a. g. i. t. G. o. v. e. r. n. a. t. o. r. i. s. p. e. r. i. s. t. i. c. k. i. s. p. o. r.
exercere? d. i. t. z. e. a. l. k. r. e. m. n. i. s. k. y. s. t. r. o. n. a.
kap. la. s. o. z. e. j. u. d. S. a. t. u. r. n. e. p. o. l. y.
z. e. J. o. l. y. k. t. e. j. v. o. T. e. j. n. e. k. a. p. a. l. z. e.
L. a. r. r. e. t. S. a. p. e. r. a. s. a. n. i. s. W. l. l. m. a. r. i. s.
k. t. e. j. t. e. s. v. o. T. e. m. e. t. r. a. s. e. r. j. g. e. f.
F. e. r. t. i. n. d. B. a. r. t. e. k. k. t. e. j. v. o. T. e. c. o. m.
v. o. G. o. v. e. r. n. a. t. o. r. i. s. p. a. r. t. u. l. z. e.
v. i. n. e. t. e. s. k. a. p. a. l. Q. u. a. r. t. u. l. z. e.
h. e. j. k. i. s. t. u. s. A. n. d. r. a. s. k. t. e. j. t. e. s. v. o.
T. e. m. e. k. a. p. a. l. k. u. k. t. e. r. i. m. t. i. v. i.
a. r. e. n. f. e. s. t. u. m. S. W. f. e. l. p. i. s. t. u. l.
H. o. 10.

2. Finitur ab illo tempore per aliquem
capit. et ex caput. Comencha et
aut. h. u. m. e. c. a. p. s. e. i. t.

di. in Castello Straco. quit man
statu. et caput. in. L. i. t. t. e. r. i. e. n. e. k. e.
m. e. s. i. n. S. e. k. o. S. P. e. m. e. t. r. i. f. a. t. e. h.
z. e. i. n. S. t. o. m. i. e. s. n. e. d. a. l. i. S. t. o. l. u. s. s. i. m. i.
o. f. f. i. g. u. r. u. m. o. k. t. i. m. m. e. n. s. k. i. d. D. a. r. r.
S. r. a. s. e. a. z. e. d. n. o. P. r. e. t. k. o. s. i. e. k. L. i. p. a.
a. n. n. i. e. s. n. e. t. e. s. t. e. j. l. y. a. d. v. i. t. e. c. o. z. e. d.
d. e. m. S. i. m. o. n. d. u. l. y.

3. Quod in quibus Praevocis Sen. Ad. v. i. v. i. m. C. e. r. t. u. m. c. o. n. s. e. r. v. a. t. o. r. e.
o. c. c. a. s. i. o. n. i. b. u. s. S. a. b. i. t. S. r. o. s. C. o. m. a. n. t. S. u. s. t. i. t. u. t. a. v. o. k. r. a. f. n. e. S. u. r. s. a.
g. l. i. e. s. e. t. a. t. r. u. m. S. i. S. u. s. B. r. i. g. i. o. k. u. s. k. t. e. j. d. o. v. e. r. s. t. y. g. o. m. S. u. r. s. o.
m. i. t. a. v. e. l. p. e. r. p. e. n. e. t. r. a. s. i. o. n. e. m. a. u. t. z. e. S. a. t. e. p. o. s. i. t. i. o. n. e. k. M. a. j. e. r. a. S.
p. a. r. t. i. s. T. e. n. e. h. i. m. m. e. d. o. m. S. e. a. l. s. a. m. t. e. n. z. e. S. M. a. j. e. r. k. u. k. t. e. r. e. m.
a. v. e. r. a. n. t. e. t. g. r. a. n. d. i. n. P. r. a. v. o. c. i. a. a. n. M. a. j. e. r. o. r. j. z. p. a. r. t. i. s. e. d. o. v. i. l. y. z. d.
t. i. m. a. r. e. n. t. p. t. M. a. j. e. r. o. r. j. z. p. a. r. t. i. s. e. d. o. v. i. l. y. z. d.
p. a. r. t. i. s. e. d. o. v. i. l. y. z. d. p. a. r. t. i. s. e. d. o. v. i. l. y. z. d.
p. a. r. t. i. s. e. d. o. v. i. l. y. z. d. p. a. r. t. i. s. e. d. o. v. i. l. y. z. d.

79

- ▶ V Gemeri-Malohonte zostalo aj po Satmárskom mieri pomerne dosť povstalcov. Proti nim ako túlajúcim sa zbojníkom, podnikala cisárska brachiálna moc rozličné akcie. Pri jednej z nich 26. októbra 1712 uväznili aj Uhorčíka a Jánošíka (azda aj omylom) v Hrachovskom kaštieli. Obaja väzni tam strávili iba niekoľko dní. Na slobodu sa dostali zásluhou podžupana Lániho, prívrženca Františka Rákociho II. Ako poďakovanie mu darovali líščie kožušiny a oštiepky.

- ▶ Jánošíkom priznaných deliktov, zväčša prepadov, bolo dvanásť. Medzi Važcom a Štrbou hôrni chlapani obrali kupcov o víno. Dvakrát družina prepadla duchovných (raz farára, po druhýkrát farárku) plaviacich sa na plti po Váhu. Tiež dva razy ozbíjali žilinského mešťana Jána Šipoša. Prvý raz ho vystriehli len v dvojici s Uhorčíkom. Vzali mu súkno, ktoré predali, utržili obaja po sedemnásť zlatých. O sedem mesiacov neskôr v máji 1712 vzali zbojníci Šipošovi honosný pás a štyri zlaté. Obe akcie sa uskutočnili pod Strečnom. Barón Révai prišiel o pušky a o šabl'u v striebornej pošve. Ozbíjali aj zemanov Radvanského a Zmeškala. Pánovi Skalkovi z trenčianskej stolice zobrali zlaté prstene.

- ▶ Bezprostredným podnetom prenasledovania Jánošíkovej družiny sa stal prepad vdovy po cisárskom oficierovi Schardonovi (Schardonka). Zbojníci, ktorých na jej cestu upozornil istý valach, ju ozbíjali pri Garajovom potoku medzi Východnou a Važcom.

Bohatým bral a chudobným dával?

Začiatok procesu v Liptovskom Mikuláši 16. marec 1713

Anno 1713. die 16. Martii. In Civitate Mikulási.
Civitate Caes. Peractis ac factis Per Dni Ladislawi Obertrossary,
Ordinaris quae Vice-Comitis hujus Regionis Civitas, uti S. Ma-
gistratus et al. contra et adversus Procuratorem Georgium Janos-
sik, Publicum Ordinem, seu Malefactorum, seu Primum, quod signa-
rum tamquam J. ratione, et Proxime, in more subreptenda
Actione huius declarandi famularum, et Latrocinio epidem,
Et Pro Pro D. Magro, Typicus Procurator, Cyrius Alexander
Comitessky, cum suis et Fidei, Comitis Comitten, et Redemptis

Rozsudok nad Jánošíkom

Tandz in fiahter. Deliberat. H.
Fennai, pred. Hany. J. Zuzo Janosak, zavr. hunc
Fihazomy, vna Beyke tak rez gaten, kra-
gusky, predvremna. Koly val se naz boy svo
Ja vunde in amb haitmanim takomym je nimit.
Ktery stiny Terrary by snimi, na cestach gajfa-
vragie, mnohich lity v fathu amoj gatu se zgehu
volajmho nizmanj rada, gchu Stovany, y terd Ten
rez bol pitomny Janal Lutera z Demanize. Hic
Pechly a bezto. 3ne rama drvoty, tak te by guskych
gatu gest. Fied. Hane z hich, Anokiny je idy. H.
Fied. Hane ne svetlo, ze nimity, a Fied. zamim
Kest. Feny, ma bit na hnu na lavem betu. Pe-
tmaty, a tak na Fied. guskych, takomich zlu-
amcon ma bit zanejem.

Poprava 17. marca 1713

Rozsudok nad Uhorčíkom

*J. J. Petil vena mitigam, & vice J. Maginus
recomendat.*

Deliberatum autem firmiter.

*Losky takmer novofundovaných hore Slavj J. Thomass & Uherčik
do pastýřské se, a od deviaty Roku, Bogoslovj Vachanově, Bafnove,
hmuřově, Krájkávanj, a fakem jak Bosky, tak Zemský, jak v U,
heršky Zemj, tak 19810, Pěšské, od Alcově, a v Dleštin, které geho
lí Uherčikj, z doxovolného ovžvanj, a Fudri Janovšikovce,
dagu se zvestněni gnat. Provoz tenže Thomass Uherčik,
čestě Prava Zemského, skrze Legátova Glaného Magistratu
allegovaného, ma bit za Jiva, do kalesa, lanvanj Pociarově & Mrota,
a tak na Práklas, ginstich takovichto Desjovnikovo usmádenj na tože
koleso ma bit Polužemj.*

Lámanie v kolese

Prvý Jánošík vo filme

Janko Alexy – vitráž v PKO v Bratislave

Ľudová slovesnosť, povesti, piesne

Podľa povesti nemohli Jánošíka v horách a na slobode nijako lapir'.

*Ale stalo sa to v zime v izbe. I tak s ním hajdúci márne zápasili,
ale baba zvolala:*

„Nasypte mu hrachu pod nohy!“

*Jánošík sa pokľzol a poviažali ho. Ale Jánošík sa po chvíli upokojil,
roztrhol putá, spadli mu z nôh okovy a zaháňal nimi milých hajdúchov.*

*Až na babinu radu, aby mu pret'ali opasok, stratil silu,
a odsúdili ho na smrť.*

*Zavesili ho vraj na šibenici za rebro na hák, kde za živa visel
až do tretieho dňa.*

*Tu prišla milosť od kráľa. Ale keď prišli páni, aby dali sňať Jánošíka,
povedal im:*

„Keď ste si ma upiekli, tak ma aj zjedzte!“

Obzrel sa na Tatry a vypustil dušu.

*Liptovská stolica musela vraj za Jánošíka mnoho rokov platiť ročne
štyri merice dukátov, lebo vraj prisľúbil postaviť štyri regimenty vojska,
ak mu daruje život a ak bude môcť vyzdvihnúť všetky poklady,
čo po horách poukryval.*

- ▶ Jánošík nadchnutý ideálmi rákociovského povstania sa zúčastnil na veľkom zápase proti Habsburgovcom. Práve preto bol stelesnením túžob ľudu po slobode, sociálnej spravodlivosti a lepšom živote. Tento odboj proti feudálnemu poriadku ho vyčlenil z radov obyčajných zbojníkov, ktorých sa v tom čase po krajine potulovalo mnoho.

Ďakujem za pozornosť

PhDr. Jana Kurucárová
október 2016